

*Uchwała Nr
Rady Gminy w Łukcie
w sprawie przyjęcia gminnego programu
opieki nad zabytkami*

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA LATA 2011-2014 DLA GMINY ŁUKTA

Opracowanie:

mgr inż. arch. Izabela Wrzeźniewska

mgr Mateusz Wrzeźniewski

SPIS TREŚCI

1. WSTĘP	4
2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	5
3. PRZEDMIOT OCHRONY PRAWNEJ	8
4. FORMY OCHRONY PRAWNEJ ZABYTKÓW	11
5. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO	13
6. ZASOBY DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY ŁUKTA	31
7. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY - ANALIZA SWOT	45
8. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY ŁUKTA	48
9. OBIEKTY ZABYTKOWE W GMINIE ŁUKTA NA TLE SĄSIEDNICH GMIN	53
10. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	55
11. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	56
12. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	57

1. WSTĘP

CEL OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁUKTA

Podstawowym, ogólnie pojętym założeniem niniejszego „Programu opieki nad zabytkami dla gminy Łukta na lata 2011 – 2014” jest ukierunkowanie działań Samorządu Gminnego służącym podejmowaniu planowanych działań dotyczących finansowania, inicjowania, wspierania oraz koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego. Jest to uzupełniający dokument w stosunku do innych aktów planowania gminnego. Zadaniem programu jest także organizacja działań edukacyjnych i wychowawczych wobec miejscowej społeczności. Dla realizacji powyższego założenia niezbędna jest realizacja szczegółowych celów określonych m.in. w art. 87 ust. 2 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. *o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*, do których należą:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;

➤ podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami

oraz

➤ zapoznanie z zasobami dziedzictwa kulturowego, historią i zabytkami gminy Łukta, w tym także rozróżnienie obiektów wpisanych do rejestru zabytków województwa warmińsko-mazurskiego i figurujących w ewidencji Warmińsko-Mazurskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków

➤ wspieranie działań zmierzających do pozyskania środków finansowych na opiekę nad zabytkami

➤ uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków przy sporządzaniu i zmianie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy.

2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2001 r., Nr 142, poz. 1591 z późniejszymi zmianami)

- *art. 7 ust. 1 pkt. 9*

„Zaspakajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy:

9) kultury w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.”

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162, poz. 1568 z późniejszymi zmianami)

- *art. 4*

„Ochrona zabytków polega, w szczególności, na podejmowania przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- 1) zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- 2) zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- 3) udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- 4) przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- 5) kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- 6) uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz kształtowaniu środowiska.”

- *art. 5*

„Opieka nad zabytkami sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

- 1) naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- 2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- 3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- 4) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- 5) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.”

- *art. 18 i art. 19*

zakładają obowiązek uwzględniania w strategii rozwoju gminy, w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz zapisów zawartych w gminnym programie opieki nad zabytkami.

- *art. 20*

studium i plany miejscowe wymagają odpowiednio zaopiniowania lub uzgodnienia przez wojewódzkiego konserwatora zabytków.

- *art. 22 ust. 4*

„Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy, objętych wojewódzka ewidencja zabytków.”

- *art. 32 ust. 1 pkt. 3 i ust 2*

stanowi o przyjmowaniu przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) zawiadomień o znalezieniu w trakcie prowadzenia robót budowlanych lub ziemnych przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem i zawiadomienie o tym fakcie właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków.

- *art. 33 ust. 1 i ust 2.*

stanowi o przyjmowaniu przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) zawiadomień o przypadkowym znalezieniu przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem archeologicznym i zawiadomienie o tym fakcie właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków.

- *art. 71 ust. 1 i ust. 2.*

zakłada sprawowanie opieki nad zabytkami, w tym finansowanie prac konserwatorskich i budowlanych przy zabytku, do którego tytuł prawny posiada gmina i jest to zadanie własne samorządu

- *art. 81*

Organ stanowiący gminy lub powiatu ma prawo udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale.

- *art. 87*

Artykuł ten stanowi, że:

- 1) wójt sporządza na okres 4 lat gminny program opieki nad zabytkami;
- 2) gminny program opieki nad zabytkami przyjmuje rada gminy po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków;
- 3) gminny program opieki nad zabytkami ogłaszany jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym;
- 4) z realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami wójt sporządza co 2 lata sprawozdanie, które przedstawia radzie gminy.

3. PRZEDMIOT OCHRONY PRAWNEJ

Przywołana na wstępie ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami stanowi podstawę prawną ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce i wprowadza w tej materii szereg fundamentalnych definicji i pojęć. W myśl ustawy zabytek jest to nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Zgodnie z ustawą opiece podlegają – bez względu na stan zachowania – zabytki pogrupowane w trzech kategoriach:

Zabytki nieruchome będące w szczególności:

- krajobrazami kulturowymi,
- układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
- dziełami architektury i budownictwa,
- dziełami budownictwa obronnego,
- obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
- cmentarzami,
- parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
- miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

Zabytki ruchome będące w szczególności:

- dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
- kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
- numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami, wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla

dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,

- materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. Nr 85, poz. 539, z późn. zm.)
- instrumentami muzycznymi, wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
- przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

Zabytki archeologiczne będące w szczególności:

- pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
- cmentarzyskami,
- kurhanami,
- relikami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ponadto, zgodnie z art. 6.2. ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

4. FORMY PRAWNE OCHRONY ZABYTEKÓW

Ustawodawca wyróżnia następujące formy ochrony zabytków:

- wpis do rejestru zabytków,
- uznanie za pomnik historii,
- utworzenie parku kulturowego,
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego.

Wpis do rejestru zabytków

Podstawą wpisu do rejestru zabytków jest decyzja administracyjna wydana przez wojewódzkiego konserwatora zabytków. Z wnioskiem o taki wpis może występować właściciel zabytku oraz użytkownik wieczysty gruntu na którym znajduje się zabytek. Również wojewódzki konserwator zabytków ma prawo wszczęcia postępowania z urzędu w sprawie wpisania zabytku nieruchomego do rejestru zabytków.

Rejestr zabytków prowadzi odpowiedni wojewódzki konserwator zabytków dla zabytków znajdujących się na terenie województwa. Do rejestru można wpisać także otoczenie oraz nazwę geograficzną, historyczną i tradycyjną zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru zabytków. Wojewódzki konserwator zabytków może wpisać także do rejestru historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny. Sprawy te reguluje *ustawa z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* oraz Rozporządzenie Ministra Kultury z 14 maja 2004 w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. Nr 124, poz. 1305).

Pomnik Historii

Terminem tym określa się zabytek nieruchomy o szczególnych wartościach materialnych i niematerialnych oraz znaczeniu dla dziedzictwa kulturowego naszego kraju. Rangę pomnika historii podkreśla fakt, że jest on ustanawiany przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej specjalnym rozporządzeniem na wniosek Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. W treści prezydenckiego rozporządzenia wyszczególnia się cechy danego zabytku świadczące o jego najwyższej wartości, określa się precyzyjnie jego granice i zamieszcza schematyczną mapkę obiektu.

Na elitarną listę Pomników Historii mogą zostać wpisane obiekty architektoniczne, krajobrazy kulturowe, układy urbanistyczne lub ruralistyczne, zabytki techniki, obiekty budownictwa obronnego, parki i ogrody, cmentarze, miejsca pamięci najważniejszych wydarzeń lub postaci historycznych oraz stanowiska archeologiczne. W roku 2010 w całym kraju było 37 obiektów uznanych za pomnik historii.

Park kulturowy

Kolejną formą ochrony jest utworzenie parku kulturowego w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Podstawą jego utworzenia jest uchwała rady gminy, którą podejmuje się po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego

Relacje pomiędzy ochroną zabytków a planami zagospodarowania przestrzennego są regulowane przez artykuły 18, 19 i 20 ustawy z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Przede wszystkim art. 18 wprowadza obowiązek uwzględniania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów

zagospodarowania przestrzennego.

W wymienionych koncepcjach, strategiach, analizach, planach i studiach, winno się w szczególności uwzględnić krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, określić rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków i zapewnić im ochronę przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu oraz ustalić przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami. W przypadku zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia, zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków oraz parków kulturowych, ochrona ich musi być bezwarunkowo uwzględniona w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego.

5. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

5.1 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAM I WYKONANYMI NA POZIOMIE KRAJOWYM:

NARODOWA STRATEGIA ROZWOJU KULTURY NA LATA 2004 – 2013 ORAZ UZUPEŁNIENIE NARODOWEJ STRATEGII ROZWOJU KULTURY NA LATA 2004 – 2020

Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami zostały zawarte w dokumencie o nazwie Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2013 (przyjętym przez Radę Ministrów w dniu 21 września 2004 r.) oraz jego uszczegółowieniu „Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2020” (przyjętym w 2005 r.). Są to rządowe dokumenty tworzące ramy dla nowoczesnego mecenatu państwa w sferze kultury, a przede wszystkim dla nowocześnie pojmowanej polityki kulturalnej państwa, funkcjonującej w warunkach rynkowych, w połączeniu z perspektywami kolejnych okresów programowania Unii Europejskiej.

Głównym celem strategii jest działanie na rzecz zrównoważonego rozwoju kulturalnego regionów w Polsce.

Dokumentem służącym wdrożeniu Narodowej Strategii Rozwoju Kultury jest Narodowy Program Kultury „Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego na lata 2004-2013”. W programie zapisano następujące priorytety i działania:

➤ **Priorytet 1. Aktywne zarządzanie zasobem stanowiącym materialne dziedzictwo kulturowe**

Działania realizowane w ramach niniejszego priorytetu mają na celu materialną poprawę stanu zabytków, ich adaptację i rewitalizację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców, turystów i inwestorów. Realizacja działań pozwoli na zwiększenie atrakcyjności regionów, a także wykorzystanie przez nie potencjału związanego z posiadanym dziedzictwem kulturowym.

- Działanie 1.1. Budowa nowoczesnych rozwiązań organizacyjno-finansowych w sferze ochrony zabytków
- Działanie 1.2. Kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne i inne cele społeczne
- Działanie 1.3. Zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych.

➤ **Priorytet 2. Edukacja i administracja na rzecz ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego**

- Działanie 2.1. Rozwój zasobów ludzkich oraz podnoszenie świadomości społecznej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego

- Działanie 2.2. Ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego przed nielegalnym wwozem, wywozem i przewozem przez granice.

Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020, opracowane przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego w 2005 r., zawiera opis Programu Operacyjnego „Dziedzictwo kulturowe”.

Priorytet I dotyczy rewaloryzacji zabytków nieruchomych i ruchomych. Celami tego priorytetu są:

- poprawa stanu zachowania zabytków,
- zwiększanie narodowego zasobu dziedzictwa kulturowego (w tym także dziedzictwa archeologicznego),
- kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele inne niż kulturalne,
- zwiększenie roli zabytków i muzealiów w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych,
- poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony zabytków i ich dokumentacji,
- zabezpieczenie zabytków, muzealiów i archiwaliów przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnym wywozem za granicę oraz na wypadek sytuacji kryzysowych i konfliktu zbrojnego.

5.2 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAM I WYKONANYMI NA POZIOMIE WOJEWÓDZKIM

STRATEGIA ROZWOJU SPOŁECZNO-GOSPODARCZEGO WOJEWÓDZTWA WARMIŃSKO-MAZURSKIEGO

Spośród celów strategicznych i wyszczególnionych w nich celów operacyjnych dla potrzeb niniejszego Programu najważniejsze znaczenie ma cel strategiczny „Wzrost konkurencyjności gospodarki” i zawarty w jego ramach cel operacyjny „Wzrost potencjału turystycznego”

Cel ten zakłada wzrost potencjału turystycznego przy poszanowaniu wymagań środowiska przyrodniczego. Wyszczególniono w nim następujące działania:

➤ Opracowanie koncepcji produktów turystycznych:

- opracowania i wdrożenia marketingowej strategii rozwoju turystyki w regionie, identyfikującej rynki, produkty i kanały komunikacji, stałe badania rynku turystycznego, w tym ewidencja i badania wszystkich kategorii zabytków (w celu rozwoju, konserwacji, rewaloryzacji i zagospodarowania dóbr kultury),
- wyeksponowanie specyfiki i wypromowanie tradycji regionu, opracowania szerokiej i urozmaiconej oferty turystycznej opartej o tradycje wydarzeń historycznych w regionie, posiadane obiekty zabytkowe i regionalną kuchnię

➤ Wspieranie rozwoju infrastruktury:

- ujednolicenie znakowania dróg i identyfikowanych atrakcji turystycznych, urządzenie miejsc postoju i odpoczynku turystów przy drogach i trasach rowerowych,

- zwiększanie dbałości o muzea w województwie, poprzez wsparcie kadry merytorycznej, poprawę bazy lokalowej i lepsze wyposażenie techniczne; budowa nowych i doinwestowanie istniejących instytucji kulturalnych,
- poprawa stanu sanitarnego i estetyki regionu, wspieranie rewitalizacji i budowy nowych szlaków wodnych,
- stała kontrola i ocena obiektów turystycznych

➤ Wzrost jakości aktualnej oferty turystycznej:

- opracowanie i realizowanie programów wspierania i ochrony indywidualnych cech kultury regionalnej, poszerzenie programów i repertuaru instytucji kultury,
- zwiększenie opieki nad działalnością twórczą i zapewnienie warunków powszechnej edukacji kulturalnej wszystkich grup społecznych

➤ Współpraca na rzecz rozwoju turystyki:

- inicjowanie i tworzenie lokalnych organizacji turystycznych, wspieranie i zaktywizowanie lobby turystycznego poprzez wspólne działania władz i zrzeszeń turystycznych - wsparcie otrzymają inicjatywy lokalne (w tym mniejszości narodowych) w tworzeniu placówek muzealnych, izb regionalnych, kolekcji oraz promocji miejsc historycznych,
- wsparcie współpracy partnerskiej regionów i samorządów, w tym wykorzystującej naturalne powiązania mniejszości narodowych z ich ojczyznami,
- współtworzenie i współuczestniczenie w międzynarodowych i krajowych programach i imprezach kulturalnych

➤ Informacja i promocja:

- regularna informacja o ofercie turystycznej i kulturalnej,
- rozbudowa systemu informacji lokalnej,
- utrzymanie na wysokim poziomie systemu informacji i promocji regionu funkcjonującego w sieci krajowej, poprzez utworzenie i wspieranie powiatowych ośrodków informacji i promocji turystycznej
- organizacja szkoleń i kursów dla kadry turystycznej,
- budowę pozytywnego wizerunku regionu,
- zwiększenie liczby, jakości i wielkości nakładów wydawnictw promocyjnych, organizowanie cyklicznych imprez promujących region i regionalne produkty turystyczne,
- uczestniczenie województwa warmińsko-mazurskiego w turystycznych targach krajowych i wybranych zagranicznych (regionalne stoiska promocyjne),
- zwiększenia świadomości korzyści płynących z rozwoju turystyki

PLAN ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA WARMIŃSKO-MAZURSKIEGO

Dla potrzeb opracowania największe znaczenie mają wyszczególnione działania z zakresu ochrony wartości kulturowych:

- ochrona dziedzictwa kulturowego i historycznego jako filaru turystyki;

- otoczenie szczególną troską obiektów zabytkowych o randze krajowej i międzynarodowej, a także obiektów o mniejszej randze lecz decydujących o odrębności regionalnej;
- przywrócenie zespołom staromiejskim ich historycznego charakteru (rewaloryzacja);
- zachowanie historycznej zabudowy wiejskiej z układem drożnym oraz zabytkowych układów pałacowych, dworskich i parkowych;
- respektowanie w zagospodarowaniu przestrzennym bezkonfliktowego wkomponowania zabudowy w przestrzeń historyczną

W planie wojewódzkim ustalono objęcie szczególną ochroną miast określonych w niniejszym planie województwa jako ośrodki kulturowe oraz zespoły kulturowe. Ośrodki kulturowe są to miejsca koncentracji obiektów zabytkowych będące miastami historycznymi. Przy ich ocenie wzięto pod uwagę ilość i jakość następujących elementów obejmujących: układ staromiejski — Stare Miasto, w tym rynek, zamek, kościół, obwarowania miejskie i ratusz, a także obiekty zabytkowe w ich sąsiedztwie.

Rozwiązanie problemów w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego na obszarze województwa głównie będzie obejmowało:

- działania ochronne i zabezpieczające, a także określenie zasobów i ich wartości;
- opracowanie strategii działań zmierzających do skutecznej i ciągłej ochrony, prawidłowego ich zagospodarowania i wypromowania;
- usystematyzowanie istniejących opracowań dotyczących krajobrazu kulturowego na fragmentach byłych województw włączonych w granice nowego regionu, dokonanie ich oceny według jednolitych kryteriów oraz uzupełnienie braków;
- przystosowanie obiektów zabytkowych do nowych funkcji (np. turystyka)

W programie opieki nad zabytkami dla województwa warmińsko – mazurskiego zawarto szereg celów i działań, których realizacja jest uzależniona od zespolenia i koordynacji różnych form i metod ochrony dziedzictwa kulturowego. Efekty takich procesów w ramach poszczególnych celów strategicznych można osiągnąć poprzez:

➤ CEL 1 Zespolenie i koordynacja form i metod ochrony dziedzictwa kulturowego:

- Realizację powszechnych tendencji europejskich i światowych do rozszerzania pola ochrony na całe dziedzictwo kulturowe obejmujące dobra kultury i natury;
- Powiązanie ochrony zabytków z polityką ekologiczną (ochrony przyrody), architektoniczną i przestrzenną, celną oraz polityką bezpieczeństwa;
- Włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania województwa;
- Uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków (w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego) łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej w planach rozwoju województwa;
- Uwzględnianie w planach zagospodarowania przestrzennego ochrony środowiska naturalnego powiązanego przestrzennie z założeniami urbanistycznymi i ruralistycznymi oraz zespołami architektonicznymi;
- Opracowywanie gminnych i powiatowych programów opieki nad zabytkami jako ważnego instrumentu kształtowania lokalnych strategii rozwoju;
- Wykorzystywanie nowej formy ochrony zabytków, jaką stanowi park kulturowy;

- Uwzględnianie – w studiach uwarunkowań i planach zagospodarowania przestrzennego – problematyki form zabudowy tradycyjnej oraz egzekwowanie form regionalnych w nowych budynkach do lokalnych form i materiałów;
- Wypracowanie programu wspomagania finansowego długofalowych działań na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków regionu;
- Dążenie do zwiększenia zaangażowania sektora prywatnego w rewaloryzację obiektów zabytkowych;
- Wspieranie programów ochrony zabytków uwzględniających finansowanie z funduszy Wspólnoty Europejskiej;
- Budowa społeczeństwa obywatelskiego poprzez aktywizację i wspieranie działań organizacji pozarządowych w realizacji zadań związanych z ochroną zabytków (konkursy, powierzanie ściśle określonych zadań, wsparcie finansowe dla projektów itp.); wspieranie inicjatyw lokalnych zmierzających do tworzenia niewielkich skansenów lub izb pamięci w zabytkowych obiektach, w poszczególnych miejscowościach na terenie województwa warmińsko-mazurskiego.

➤ CEL 2 Opieka nad zabytkami nieruchomymi ze szczególnym uwzględnieniem obiektów i zespołów charakterystycznych dla województwa warmińsko-mazurskiego

- Wspieranie polityki konserwatorskiej dotyczącej m.in.: postępowania zgodnie z obowiązującymi standardami i zasadami konserwatorskimi, wykonywania możliwie pełnej dokumentacji obiektów zabytkowych poddawanych pracom konserwatorskim bądź rewaloryzacyjnym;
- Zachowanie dziedzictwa kulturowego miast i wsi regionu służące budowaniu tożsamości mieszkańców oraz promocji turystycznej;

- Ochrona i odnowa zespołów urbanistycznych z zachowaniem wymogów konserwatorskich przy zapewnieniu im właściwych funkcji;
- Ochrona charakterystycznych elementów krajobrazu kulturowego wsi oraz zespołów historycznej zabudowy wiejskiej;
- Rewitalizacja obszarów przemysłowych oraz wspieranie działań zmierzających do zachowania zabytkowych obiektów przemysłowych i/lub ich układów z możliwością ich adaptacji do nowych funkcji;
- Wspieranie działań zmierzających do powstrzymania procesu niszczenia oraz działań ratunkowych w stosunku do obiektów zabytkowych o wybitnych w skali województwa walorach architektonicznych lub historycznych, nieużytkowanych i znajdujących się w złym stanie technicznym, a dających możliwość adaptacji do nowej funkcji
- Wspieranie rozwoju muzeów typu skansenowskiego;
- Wspomaganie ochrony pamiątek historycznych, w tym obiektów małej architektury;
- Inicjowanie, wspieranie i popularyzacja działań zmierzających do wyszukania nowych właścicieli lub dzierżawców dla obiektów zabytkowych wymagających zagospodarowania;
- Inicjowanie, wspieranie i popularyzacja działań zmierzających do powoływania przez gminy parków kulturowych na terenie województwa (wykaz parków kulturowych proponowanych do powołania – aneks nr 1);
- Dofinansowywanie wybranych prac badawczych i dokumentacyjnych związanych z najważniejszymi obiektami zabytkowymi – wprowadzenie systemu

wojewódzkich grantów badawczych;

- Dofinansowywanie prac konserwatorskich przy zabytkach, zgodnie z priorytetami określonymi w Programie;
- Wdrożenie i realizacja programów opieki nad zabytkami o szczególnym znaczeniu dla tożsamości kulturowej województwa:
 - Program ochrony gotyckiej architektury ceglanej
 - Program ochrony i odnowy centrów historycznych miast oraz zespołów urbanistycznych powstałych w XIX i XX w.
 - Program ochrony dziedzictwa wiejskiego
 - Program ochrony i odnowy architektury użyteczności publicznej
 - Program ochrony architektury przemysłowej i zabytków techniki
 - Program ochrony zabytkowych zespołów dworsko-parkowych
 - Program ochrony alei przydrożnych.

Program wojewódzki zawiera również szereg działań i zadań z zakresu ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego oraz ochrony zabytków ruchomych.

STRATEGIA ROZWOJU KULTURY W WOJEWÓDZTWIE WARMIŃSKO-MAZURSKIM DO ROKU 2015

W 2000 r. powstał wojewódzki dokument dotyczący ochrony dorobku kulturowego regionu. Jest nim Strategia rozwoju kultury województwa warmińsko-

mazurskiego do 2015 roku. Dokument ten stanowi rozwinięcie jednego ze strategicznych celów regionu, który brzmi: „Bogactwo dziedzictwa i kultury regionu istotnym czynnikiem rozwoju społeczno-gospodarczego”.

Głównymi założeniami, które stanęły u podstaw opracowania strategii rozwoju kultury są między innymi:

- tworzenie odpowiednich warunków dla rozwoju muzealnictwa;
- ochrona i konserwacja zabytków;
- badania archeologiczne i kulturoznawcze;
- powołanie Regionalnego Ośrodka Studiów i Ochrony Dziedzictwa Kulturowego;
- ochrona krajobrazu kulturowego i kształtowanie harmonijnego krajobrazu współczesnego;
- organizowanie i wspieranie przedsięwzięć kulturalnych o szczególnej randze służących do promocji regionu;
- zachowanie kultury niematerialnej, w tym tradycji ludowych ze szczególnym uwzględnieniem tych, które decydują o regionalnej odrębności i indywidualności;
- dostosowanie sieci placówek i instytucji kultury do potrzeb społeczności lokalnych.

Tak sprecyzowane założenia pozwoliły wygenerować trzy podstawowe obszary działania, dla których opracowane zostały cele szczegółowe, które przedstawiają się w sposób następujący:

Dla obszaru ochrona dziedzictwa kulturowego:

- Prawidłowe warunki ochrony dziedzictwa regionalnego;
- Odpowiednie warunki funkcjonowania muzeów;
- Ochrona krajobrazu kulturowego i kształtowanie harmonijnego krajobrazu współczesnego.

Dla obszaru organizacja i prowadzenie działalności kulturalnej:

- Tworzenie warunków szerokiej oferty kulturalnej;
- Dostosowanie sieci placówek i instytucji kultury do potrzeb społeczności lokalnych;
- Powszechnie dostępna edukacja w dziedzinie kultury i dziedzictwa regionalnego;
- Stworzenie systemu profesjonalnej opieki nad kulturą ludową;
- Tworzenie warunków finansowych do realizacji zadań z zakresu kultury i ochrony dziedzictwa kulturowego.

Dla obszaru: komunikacja społeczna, środki masowego przekazu w kulturze:

- Budowa społeczeństwa informacyjnego;
- Promocja zewnętrzna i wewnętrzna dorobku kulturowego.

STRATEGIA ROZWOJU TURYSTYKI W WOJEWÓDZTWIE WARMIŃSKO-MAZURSKIM DO ROKU 2015

Na potrzeby Strategii Rozwoju Turystyki wypracowano następującą wizję rozwoju turystyki w województwie warmińsko-mazurskim:

„TURYSTYKA WIODĄCĄ DZIEDZINĄ GOSPODARKI WARMII I MAZUR, GENERUJĄCĄ NOWE MIEJSCA PRACY I WZROST DOCHODÓW LUDNOŚCI”

„Poprzez ochronę i kontrolowany rozwój posiadanych zasobów naturalnych i kulturowych

Warmia i Mazury staną się synonimem produktu turystycznego wysokiej jakości, skutecznie konkurującego zarówno na rynku krajowym, jak i na rynkach zagranicznych”

W ramach trzech priorytetów rozwojowych Strategii Rozwoju Turystyki wyszczególniono następujące zadania:

- Rozwój regionalnych produktów turystycznych
 - Rozwój produktów wizerunkowych (najwyższej rozpoznawalności)
 - Rozwój produktów podstawowych (generujących najwyższe dochody)
 - Rozwój produktów niszowych
 - Rozwój produktów uzupełniających
 - Rozwój walorów i atrakcji turystycznych
 - Rozwój infrastruktury
- Skuteczną promocję produktów turystycznych
 - Poprawa promocji regionu i produktów turystycznych
 - Usprawnienie systemu regionalnej informacji turystycznej
- Rozwój aktywności społecznej i kadr oraz branżowych struktur organizacyjnych
 - Aktywizacja społeczna na rzecz turystyki i krajoznawstwa
 - Kształcenie i szkolenie kadr turystycznych
 - Rozwój branżowych struktur organizacyjnych

5.3 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAM WYKONANYMI NA POZIOMIE POWIATU

STRATEGIA ROZWOJU POWIATU OSTRÓDZKIEGO DO ROKU 2015

„Strategia Rozwoju Powiatu Ostródzkiego” formułuje potencjał i możliwości powiatu oraz przedstawia wizję, kierunki działania i warianty jego rozwoju. Stanowi instrument planowania, organizowania i realizowania przedsięwzięć oraz jest podstawą do tworzenia programów finansowania z udziałem środków zewnętrznych. „Strategia” nie uwzględniła włączenia zabytków w rozwój Powiatu w planowanym okresie. Ewentualne działania w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego można ująć w zadaniu „Stworzenie profesjonalnych materiałów promocyjnych”, gdzie mogłyby powstać monografie dotyczące zabytków w poszczególnych gminach. Dokument nie formułuje wniosków dotyczących wykorzystania zabytków jako jednego z ważnych elementów podnoszących atrakcyjność powiatu oraz sprzyjających rozwojowi turystyki na jego terenie.

Powiat ostródzki na rok 2011 nie posiada opracowanego Powiatowego Programu Opieki Nad Zabytkami.

5.4 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAM I WYKONANYMI NA POZIOMIE GMINY

PLAN ROZWOJU LOKALNEGO GMINY ŁUKTA

W Planie Rozwoju Lokalnego wskazano zadania komplementarne w stosunku do pozostałych dokumentów strategicznych gminy. Podstawowymi celami są:

- poprawa poziomu życia mieszkańców gminy poprzez pełniejsze wykorzystanie potencjałów do rozwoju funkcji gospodarczych (rolnictwa, przemysłu, turystyki, drobnej wytwórczości),
- zachowanie równowagi przyrodniczej środowiska naturalnego

W ramach powyższych celów znajdują się konkretne, cząstkowe cele operacyjne. Spośród nich znajdują się też takie, które są bezpośrednio zbieżne z treścią niniejszego Programu. Zaliczyć do nich możemy:

- cele ekologiczne i kulturowe:
 - ochrona walorów systemów ekologicznych,
 - zachowanie ładu przestrzennego w jednostkach osadniczych,
 - ochrona i utrzymanie obiektów zabytkowych w celu wzbogacenia oferty turystycznej gminy,
- cele społeczno – gospodarcze:
 - zrównoważony rozwój gminy w oparciu o rozwój funkcji rolnej, przedsiębiorczości i turystyki,

- rozwój turystyki w oparciu o występujące na terenie gminy walory przyrodnicze,
- utworzenie nowych miejsc pracy w celu zmniejszenia bezrobocia,
- cele rozwoju infrastruktury technicznej i transportowej z uwzględnieniem bezpieczeństwa państwa:
 - poprawa warunków technicznych systemów komunikacyjnych zewnętrznych i wewnętrznych w celu podniesienia atrakcyjności inwestycyjnej obszaru.

STRATEGIA ROZWOJU GMINY ŁUKTA

W strategii rozwoju do realizacji przyjęto projekty i zadania polegające na poprawie sytuacji na danym obszarze. Lista priorytetów zbieżnych z działaniami Programu Opieki nad Zabytkami przedstawia się następująco:

- Dalsza skoncentrowana rozbudowa infrastruktury umożliwiająca rozwój turystyki. Intensywne poszukiwanie podmiotów mogących podjąć inwestycje turystyczne. Pierwszym krokiem mogłaby być przy pomocy środków gminy radykalna poprawa standardu pola namiotowego nad jeziorem Szeląg i przekształcenie go w kemping pierwszej kategorii.
- Promocja walorów turystycznych gminy.
- Promocja Łukty jako korzystnego miejsca inwestycji produkcyjnych.
- Estetyzacja wsi, a szczególnie Łukty jako swojego rodzaju wizytówki gminy. Należy rozważyć wykupienie i wyburzenie pawilonu GS i postawienie na jego miejscu estetycznego wielofunkcyjnego budynku handlowo - usługowego.

Gmina nie posiada Lokalnego Programu Rewitalizacji, a w istniejących dokumentach strategicznych tematyka ochrony dziedzictwa kulturowego jest potraktowana bardzo

ogólnikowo. W celu pełniejszego wykorzystania możliwości realizacji zadań z tego zakresu wskazane są zmiany odpowiednich zapisów i dostosowanie ich w celu wykorzystania potencjału turystycznego gminy.

MIEJSCOWY PLAN ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WSI ŁUKTA

W planie zagospodarowania przyjętego uchwałą nr XVII/257/2001 z dnia 30 kwietnia 2001 roku zwraca się uwagę na następujące zapisy dotyczące tematyki ochrony dziedzictwa kulturowego:

- Celem nadrzędnym na tym terenie jest zachowanie dla następnych pokoleń takiego zagospodarowania, które tworzą: układ komunikacyjny, zabudowa mieszkaniowa i gospodarcza, zieleń, podziały działek,
- Wymienione elementy poddawane w czasie różnym przekształceniom powinny w maksymalnym stopniu zachować swoje formy pierwotne:
 - Komunikacja – w odniesieniu do układu komunikacyjnego ustala się utrzymanie przebiegu dróg, ulic i placów w niezmienionym kształcie. Wyjątek stanowi ciąg drogi wojewódzkiej Ostróda – Dobre Miasto. Ustalona w planie korekta wyeliminuje przejazd samochodów, który wpływa ujemnie na stan techniczny budynków przy ul. Ostródzkiej,
 - Zieleń – w granicach strefy ochronie podlega starodrzew, szczególnie w takich miejscach jak zieleń przy kościele, na cmentarzu oraz przy ciągach dróg i ulic,
 - Budynki – wszelkie prace budowlane związane ze zmianą wyglądu zewnętrznego w obiektach zabytkowych, wpisanych do Rejestru Zabytków Województwa Warmińsko-Mazurskiego oraz postulowanych do wpisania, wymagają uzgodnienia z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. Powyższe prace dotyczą zmiany konstrukcji dachu i jego pokrycia, rozbudowy budynków, zmiany otworów okiennych oraz drzwiowych.

- Zgodnie z rozpoznaniem zasobów Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków dotyczących archeologii, na terenie opracowania nie występują stanowiska archeologiczne.

W pozostałych planach zagospodarowania przestrzennego znajdują się zapisy, na mocy których wszelkie działania dotyczące obiektów zabytkowych należy uzgadniać z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków, a przed wydaniem pozwolenia na budowę należy wykonać sondażowe badania archeologiczne.

6. ZASOBY DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY ŁUKTA

6.1 CHARAKTERYSTYKA GMINY ŁUKTA

Gmina Łukta położona jest w zachodniej części województwa warmińsko – mazurskiego, w odległości ok. 30 km od stolicy regionu i sąsiaduje z gminami: Ostróda, Morąg, Jonkowo, Świątki, Gietrzwałd i Miłomłyn. Teren gminy znajduje się na granicy Pojezierza Iławskiego (w zachodniej części) i Pojezierza Olsztyńskiego (w części wschodniej). Liczba ludności gminy to 4444 osoby, a gęstość zaludnienia wynosi 24,1 osób na km².

Gmina charakteryzuje się niewielkim udziałem użytków rolnych oraz bardzo wysokim udziałem lasów w powierzchni ogólnej. Wynosi on aż 53% przy średniej dla województwa warmińsko – mazurskiego 30,5%. Ponadto liczne jeziora oraz obszary chronionego krajobrazu znajdujące się na terenie gminy stanowią podstawę rozwoju turystyki. W gminie dominującymi funkcjami gospodarczymi są rolnictwo, przemysł i leśnictwo. Większość urządzeń usługowych skoncentrowana jest w ośrodku obsługi gminy – wsi Łukta.

Położenie gminy Łukta na tle powiatu ostródzkiego

Osadnictwo w gminie jest skrajnie rozproszone. 11 miejscowości liczy po mniej niż 20 mieszkańców, a dalsze 8 po mniej niż 50. Poza Łukta jedynie 5 wsi liczy więcej niż 200 mieszkańców. Są to Florczaki, Ględy, Mostkowo, Pelnik i Ramoty.

Łukta z lotu ptaka

6.2 RYS HISTORYCZNY GMINY ŁUKTA

Według słów Ernsta Hartmanna, który był autorem pierwszej monografii parafii Łukta (Locken), teren dzisiejszej gminy aż do początku XIV wieku był nieprzystępną dziczą, pokrytą nieprzebytymi lasami. Osadnictwo było utrudnione także wskutek bagnistego charakteru tego obszaru i właściwie jedynym ośrodkiem skupiającym większą liczbę mieszkańców była Łukta, której początki szacuje się nawet na drugą połowę XIII wieku (według podania miał tu istnieć już w 1279 roku kościół św. Katarzyny). Dokładna data założenia wsi nie jest znana, oficjalne dokumenty wskazują na połowę XIV wieku, a zakładającymi byli rycerze krzyżacy.

Pierwszymi potwierdzonymi przez źródła historyczne osadnikami byli Prusowie, którzy w ramach aktu lokacyjnego około 1340 roku uzyskali 20 włók ziemi w okolicy dzisiejszej miejscowości Ramoty. Od jednego z zasadźców, Ramoda, pochodzi obecna nazwa tej wsi. Siedem lat po tych wydarzeniach kontynuowano akcję osadniczą i kolejne miejscowości uzyskiwały kontrakty lokacyjne. Charakterystyczną cechą osadnictwa był fakt, iż obszary

gruntowe poszczególnych miejscowości prawie bez wyjątku do siebie przylegały. Zasiedlenie terenu zostało niemal ukończone w 1360 roku, a całość została połączona w Komornictwo Łukta, graniczące od północnego-zachodu z Komornictwem Morąg, od południa z Komornictwem Olsztynek, a na wschodzie z Warmią. Utworzono też parafię, która swoim zasięgiem pokrywała się mniej więcej z powierzchnią Komornictwa. Charakterystyczną cechą osadnictwa była też duża ilość osadników pruskich, którzy zostali obdarzeni większymi prawami niż to było stosowane na innych terenach.

W owym czasie powstały załążki takich miejscowości jak Dangern (lub Tungerin) – Dąg, Dragels – Dragolice, Gallinden – Głędy, Koiden – Kojdy, Magergut – Maronie, Ramot – Ramoty, Wonicken – Wynki oraz Worleinen – Worliny, wszystkie będące pruskimi „dobrami lennymi”. Osadnictwo niemieckie skupiało się we wsi Eckersdorf – Florczaki, natomiast pruski rodowód miały Brückendorf – Mostkowo, Kämmerisdorf – Komorowo, Molsen – Molza, Pulfnick – Pelnik, Sobin – Sobno, Ziegenberg – Kozia Góra, a także inne, które nie dotrwały do czasów nowożytnych. Nazwy miejscowości dowodzą, że teren parafii i Komornictwa znajdował się w obszarze językowym dawnych Prusów. Polacy przywędrowali na te tereny dopiero po pokoju toruńskim w 1466 roku.

Miejscowości takie jak: Luzeinen - Lusajny, Taberbrück - Tabórz oraz Plichta (wyodrębniona ze wsi Dąg) założone zostały w latach późniejszych (XVI-XVIII wiek), a ich powstanie spowodowane zostało rozwojem gospodarki leśnej na terenie parafii Łukta.

W 1448 roku Łukta liczyła 20 włók, a majątek – 6. W tym okresie Łukę zamieszkiwało 10 chłopów, 12 zagrodników, 23 pszczelarzy, piekarz i rzeźnik. Funkcjonował także tartak. Jednak w czasie wojny trzynastoletniej wieś uległa ponownemu spustoszeniu. W 1454 roku stacjonowali w Łukcie zaciężni czescy w służbie krzyżackiej.

W roku 1589 roku z terenu Łukty wyodrębniono parafię filialną w Langgut – Łęgutach, co zbliżyło kształt parafii Łukta do dzisiejszego terenu gminy Łukta. W 1678 roku do parafii należeli w 1678 r. (w nawiasach liczba włók ziemi) ochrzczeni wolni z Głęd (24), Kojd (12), Dużych Lusajn (6), Maronii (12) i Dóbr Salomona (4), z wiosek książęcych: Mostkowa (30), Komorowa (26), Pelnika (12), Worlin (20), Wynek (11), Molzy (20) i Łukty (39) oraz wierni z miejscowości należących do Achatiusa Borcka, jak Ramoty (20), Lopkajny (20), Kozia Góra (18) i Sobno (20). Parafia podlegała staroście morąskiemu, a zamieszkiwała ją ludność o różnej pozycji społecznej: szlachta, wolni, chłopci kulmscy, chłopci pańscy (należący do księcia lub innego władcy), przemysłowcy, rzemieślnicy i robotnicy. Sołtysi, młynarze i karczmarze należeli, oprócz 3 stanów wymienionych na pierwszym miejscu, do warstwy uprzywilejowanej. Własność szlachecka, podobnie jak w całym regionie, stanowiła tu mniejszość.

Łukta stanowiła wówczas dość duży ośrodek „z czterema gospodami, siedmioma szewcami, trzema krawcami, jednym kowalem, dwoma młynami zbożowymi i jednym tartakiem. Posiadała także jeden dwór gospodarczy należący do zakonu”. Już w XVI wieku miejscowość posiadała dwa jarmarki, które odbywały się razem z odpustami. Istniał tu także targ rybny, na którym sprzedawano ryby złowione w okolicznych jeziorach. Okazjonalnie w Łukcie zwoływano posiedzenia sądu okręgowego. Około 1600 roku wspomina się nawet o ratuszu. Kościół był kościołem macierzystym okolicy. W XVII wieku została do niego przyłączona szkoła. W miejscowości była cegielnia, folusz (budynek z maszynami do pilśniowania tkanin), młyn i tartak. Z nieznanых jednak powodów, pomimo ważkich przesłanek do nadania Łukcie praw miejskich, nie doszło jednak do założenia gminy miejskiej.

Zachowało się niewiele informacji z późniejszych lat, można zatem wnioskować o stopniowym upadku Łukty, jako centrum regionalnego, mimo korzystnego położenia na skrzyżowaniu szlaków komunikacyjnych. W latach 1709 - 1710 na dżumę zmarła znaczna część mieszkańców. W 1714 r. uprawiano 17 włók, a 18 leżało odłogiem, były też młyn i tartak. W 1783 r. Łukta stanowiła wieś królewską liczącą 33 domy. W latach 1806 - 1807 Łukta została spustoszona przez kwaterujące tam wojsko francuskie. W 1820 r. mieszkało 212 osób, w 1939 - 780. W XIV wieku został zbudowany przez Krzyżaków kościół, przy budowie którego pomocy finansowej udzielił Wielki Mistrz Ulrich von Jungingen. Po 1525 r. przeszedł on w posiadanie ewangelików. W 1807 r. kościół został zniszczony przez wojska francuskie, potem był odbudowywany i restaurowany w latach 1878 - 1879 (po 1945 r. przejęty przez katolików). W 1939 roku miejscowość liczyła niecały tysiąc mieszkańców, natomiast tuż po II wojnie światowej liczba ludności zmalała do 733 osób.

Obecnie miejscowość Łukta liczy około tysiąca mieszkańców i jest siedzibą władz gminnych.

6.3 UKŁADY RURALISTYCZNE

Oprócz siedziby gminy Łukty, w Gminnej Ewidencji Zabytków znalazły się układy ruralistyczne wsi Mostkowo, Pelnik oraz Florczaki.

Pierwsze wzmianki o Mostkowie pochodzą z 1384 roku, gdy teren ten przekazany został w posiadanie dwóch braci z Łukty. Pierwotna nazwa Brückendorf ma pochodzenie niemieckie, nazwa pruska nie jest znana. Rozwój miejscowości nastąpił wraz z

poprowadzeniem linii kolejowej Olsztyn – Morąg pod koniec XIX wieku, a także w pierwszych dziesięcioleciach XX wieku.

Akt założycielski miejscowości Pelnik (Pulfnick) nie jest znany, wiadomo że około 1450 roku 14 włók ziemi uprawiało tu pięciu chłopów. Źródła wskazują, iż przez większą część XVI wieku tereny wsi były wyludnione, sytuacja ta uległa zmianie pod koniec stulecia. Wieś została spustoszona na początku XX wieku przez wielki pożar, po którym odbudowane siedlisko otrzymało obecny kształt.

Wieś Florczaki (niem. Eckersdorf) została założona w latach 1332-1342 na 64 włókach na prawie chełmińskim. Cztery włóki przeznaczono na utrzymanie kościoła a sześć dla zasadźcy i jednocześnie sołtysa. Pierwszy, drewniany i kryty strzechą, kościół zbudowano już w XV w. W wieku XVII i XVIII odprawiane były tutaj nabożeństwa w języku polskim. Pastorzy pochodzili głównie z Mazur. Do parafii we Florczakach w 1800 roku należały wsie: Gubity, Kotkowo, Kretowiny, Lusajny Małe, Swojki, Żabi Róg oraz dwory: Białka i Zawroty. Do szkoły we Florczakach uczęszczali także dzieci z pobliskich wsi: Kotkowo, Swojki, Zawroty.

6.4 ZABYTKI NIERUCHOME

Na terenie gminy znajduje się siedem obiektów wpisanych do Rejestru Zabytków Województwa Warmińsko-Mazurskiego. Najwyższe znaczenie mają kościoły: Matki Boskiej Częstochowskiej w Łukcie oraz Św. Antoniego Padewskiego we Florczakach. Pozostałymi obiektami wpisanymi do rejestru są założenia dworsko-parkowe w Ramotach, Komorowie i Koziej Górze oraz cmentarz ewangelicki w Głędach. Należy dodać, iż dwór w Koziej Górze wskutek długoletnich zaniedbań popadł w całkowitą ruinę i całkowicie utracił swoje walory zabytkowe. Również założenia dworskie w Komorowie i Ramotach wskutek braku środków na bieżące remonty stopniowo tracą swój zabytkowy charakter.

Zabudowa mieszkalna jest w przeważającej większości murowana, pochodząca z przełomu XIX i XX wieku, do dziś zachowało się jedynie kilka przykładów typowej dla regionu architektury drewnianej (głównie południowa część gminy – miejscowości Plichta i Dąg) oraz szachulcowej z wypełnieniem cegłą.

Stan większości obiektów mieszkalnych można określić jako dobry. Właściciele często skarżą się na brak środków na remonty mające na celu utrzymanie walorów zabytkowych poszczególnych budynków. W większości wsi zachowany został pierwotny układ przestrzenny zabudowy, nowe budownictwo rozwija się raczej na obrzeżach miejscowości, przede wszystkim w Łukcie oraz w miejscowościach leżących wzdłuż ciągu komunikacyjnego Olsztyn – Morąg.

W kilku miejscowościach zlokalizowano zabytkowe układy osiedli domków mieszkaniowych i kolonijnych. Osiedla te charakteryzują się zazwyczaj zwartą, homogeniczną zabudową i są doskonałym przykładem osadnictwa z początku XX wieku.

6.5 ZABYTKI RUCHOME

Do najcenniejszych zabytków ruchomych zaliczają się elementy wyposażenia świątyń. Należą do nich m.in. elementy wyposażenia kościoła MB Częstochowskiej w Łukcie i św. Antoniego Padewskiego we Florczakach:

- późnorennesansowy ołtarz w formie tryptyku szafiastego wykonany na miejscu gotyckiej szafy ołtarzowej,
- zabytkowa ambona ozdobiona obrazami przedstawiającymi Mojżesza i czterech ewangelistów,
- płyta nagrobna z 1604 roku przedstawiająca Achatiusa von Borck i jego żonę,
- figura św. Antoniego z Padwy z dzieciątkiem Jezus na rękach,
- anioł chrzcielny z 1700 roku, który po gruntownej renowacji powrócił do kościoła w czerwcu 2007 roku
- klasycystyczny ołtarz w kościele pw. św. Antoniego Padewskiego we Florczakach
- dzwon

6.6 CMENTARZE

Na terenie gminy zlokalizowano 14 nekropolii. Są to głównie cmentarze ewangelickie, najczęściej zaniedbane i niemal całkowicie zarośnięte. Spośród nich w najlepszym stanie jest wpisany do rejestru zabytków cmentarz w Głędach, uporządkowany i ogrodzony jest również cmentarz w Wynkach, drobne prace porządkowe wykonano też na cmentarzu w Maroniach-Chudym Dworze. Pozostałe cmentarze ewangelickie są bardzo trudno dostępne, nagrobki najczęściej są zdewastowane, do części z nich nie da się niemal dotrzeć.

Gmina posiada dwa cmentarze katolickie – w Łukcie i we Florczakach. Są to obiekty zadbane i w bieżącym użytkowaniu.

6.7 ZABYTKI ARCHEOLOGICZNE

Stanowiska archeologiczne są ważnym elementem krajobrazu kulturowego i stanowią podstawę wiedzy o najdawniejszych dziejach okolic Łukty. Środowisko kulturowe gminy zawiera zewidencjonowane stanowiska archeologiczne datowane od epoki neolitu po nowożytność. W ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski na terenie gminy Łukta zewidencjonowano 83 stanowiska archeologicznych. Ewidencja stanowisk archeologicznych nie jest jednak zbiorem zamkniętym i nie można wykluczyć, że w wyniku dalszej weryfikacji lub prowadzonych prac ziemnych uda się zidentyfikować nowe ślady osadnicze.

Najcenniejszym stanowiskiem archeologicznym na terenie gminy, objętym pełną ochroną konserwatorską z tytułu wpisu do rejestru zabytków jest grodzisko w Plichcie.

6.8 ELEMENTY DZIEDZICTWA NIEMATERIALNEGO

UNESCO definiuje dziedzictwo niematerialne jako zwyczaje, przekaz ustny, wiedzę i umiejętności, które są uznane za część własnego dziedzictwa przez daną wspólnotę, grupę lub

jednostki. Ten rodzaj dziedzictwa jest przekazywany z pokolenia na pokolenie i ustawicznie odtwarzany przez wspólnoty i grupy w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Jest to pojęcie trudno definiowalne w stosunku do konkretnych wytworów kultury, jednak jego waga dla lokalnej społeczności jest ogromna, gdyż jest ono źródłem poczucia tożsamości i kulturowej ciągłości.

Dziedzictwo niematerialne obejmuje takie przejawy zachowań kulturowych i ich wytworów jak: tradycje i przekazy ustne (w tym język jako narzędzie przekazu), spektakle i widowiska, zwyczaje, obyczaje i obchody świąteczne, wiedzę o wszechświecie i przyrodzie oraz związane z nią praktyki, umiejętności związane z tradycyjnym rzemiosłem itp.

Istotnym składnikiem dziedzictwa niematerialnego gminy i miejscowości Łukta jest herb wsi. Herb Łukty przedstawia 5 pałek wodnych na srebrnym polu, wychodzących z wody. Motyw ten nawiązuje do położenia wsi i jej historii. Nazwa miejscowości pochodzi od staropruskiego słowa "Lucte" oznaczającego sitowie. Początkowo w herbie znajdowało się sitowie, ale w 1939 r. zostało zastąpione pałkami wodnymi, które symbolizują 5 dróg wiodących do Łukty.

Poza tym warto wskazać elementy dawnego nazewnictwa, obecne do dziś w nazwach wielu miejscowości (głównie o rodowodzie pruskim), takich jak: Ględy, Kojdy, Trokajny oraz Ramoty.

Wykaz obiektów wpisanych do Rejestru Zabytków na terenie gminy Łukta:

Miejscowość	Nazwa obiektu	Numer wpisu do Rejestru Zabytków
Łukta	Kościół MB Częstochowskiej wraz z ogrodzeniem i wieżą	A-956
Florczaki	Kościół parafialny, plebania, dzwonnica przy kościele, grota przy kościele	A-6
Komorowo	Dwór	A-3952
Kozia Góra	Dwór, zespół folwarczny	A-60
	Zabytkowy park	A-1269
Ramoty	Dwór	A-3951
Głędy	Cmentarz ewangelicki o pow. 0,36 ha	A-3520
Plichta	Grodzisko	C-012

Cenne obiekty dziedzictwa kulturowego, wpisane do Gminnej Ewidencji Zabytków:

Miejscowość	Nazwa obiektu, lokalizacja
Łukta	• ul. Cicha – założenie urbanistyczne osiedla domków • ul. Kościelna dom nr 4 z oborą • ul. Mazurska domy nr 2, 8 • ul. Ostródzka domy nr 1, 7, 13, 17A, 25, 27, 29, 35, 36 • ul. Poprzeczna – założenie urbanistyczne osiedla domków • ul. Warmińska domy nr 1, 2A • ul. Warszawska domy nr 7, 12 • komunalny cmentarz katolicki o pow. 1,28 ha
Białka (Jeleniec)	• dwór
Dąg	• domy nr 5, 13, 16 • zabytkowy ewangelicki cmentarz o pow. 0,6 ha

Florczaki	• domy nr 41 (dawna szkoła), 38 (dawne przedszkole) z budynkiem gospodarczym, 12, 17 (dawny dom kowala), 18, 48, 52, 60, 64 z budynkiem gospodarczym • dom nr 40 (plebania) wraz ze stodołą przy domu nr 40 • parafialny cmentarz rzymsko – katolicki o pow. 1,8 ha
Głędy	• remiza • domy nr 3, 13,
Gucin	• zabytkowy park
Kojdy	• domy nr 3, 8, 9
Komorowo	• domy nr 12 (dawna szkoła), 4 • zespół folwarczny
Kotkowo	• dom nr 14
Kozia Góra	• budynek dworca kolejowego z budynkiem gospodarczym
Lusajny	• dom nr 3 • zabytkowy cmentarz ewangelicki o pow. 0,05 ha
Maronie	• zabytkowy cmentarz ewangelicki o pow. 0,15 ha
Molza	• Dom Opieki Społecznej (dawna szkoła)
Mostkowo	• szkoła, • domy nr 14, 16, 21, 22, 30, 35, 36, 37, 42 • zabytkowy cmentarz ewangelicki o pow. 0,24 ha • założenie urbanistyczne osiedla domków
Pelnik	• dom dawnej szkoły • domy nr 7, 14 (dawna karczma), 47, 68 • założenie urbanistyczne osiedla domków • zabytkowy cmentarz ewangelicki o pow. 0,6 ha
Plichta	• domy nr 3, 25, 28 • zabytkowy cmentarz ewangelicki o pow. 0,3 ha
Ramoty	• park zabytkowy, • spichlerz, stajnia oraz stodoły w zespole dworskim • założenie urbanistyczne osiedla domków
Skwary	• zabytkowy cmentarz ewangelicki o pow. 0,015 ha
Sobno	• domy nr 2, 5
Strzałkowo	• dom nr 1
Swojki	• dom nr 1 • zabytkowy cmentarz ewangelicki o pow. 0,06 ha
Śmieszny Kąt	• leśniczówka
Tabórz	• dom nr 17 (dawnej szkoły) z budynkiem gospodarczym • 11, 13, 14, 15 z budynkiem gospodarczymi, 16, 18 • zabytkowy cmentarz wojenny o pow. 0,003 ha

Trokajny	• domy nr 5, 7
Worliny	• domy nr 5, 10, 21
Wynki	• domy nr 5, 9 (dawna szkoła), 13, 17 • zabytkowy cmentarz ewangelicki o pow. 1,18 ha
Zajączkowo	• dwór z oborą • dom nr 3 • zabytkowy cmentarz ewangelicki o pow. 0,16 ha

Wykaz stanowisk archeologicznych

Lp.	Numer AZP	Nr na Obsz.	Miejscowość	Nr w miejsc.	Typ obiektu	Chronologia
1	22-58	1	Kojdy	1		Wczesna epoka żelaza
2		2	Kojdy	2		Okres wpływów rzymskich
3		3	Komorowo	1	B	Epoka brązu / średniowiecze
4		4	Mostkowo	1		neolit
5		5	Mostkowo	2		Wczesne średniowiecze
6		22	Mostkowo	4	B	Wczesne średniowiecze / starożytność
7		23	Mostkowo	5	C	Późne średniowiecze/nowożytność
8		24	Mostkowo	6	C	Późne średniowiecze
9		25	Mostkowo	7	B	Wczesne średniowiecze
10		26	Mostkowo	8	B	Późne średniowiecze
11		27	Kojdy	3	C	Późne średniowiecze
12		28	Kojdy	4	B	Wczesne i Późne średniowiecze
13		29	Kojdy	5	C	Późne średniowiecze
14		30	Kojdy	6	C	Późne średniowiecze
15		31	Sobno	1	C	Późne średniowiecze

16	32	Mostkowo	9	C	Późne średniowiecze
17	33	Mostkowo	10	B	Wczesne i Późne średniowiecze
18	34	Głędy	3	C	Późne średniowiecze
19	35	Głędy	4	C	starożytność
20	36	Głędy	5	C	Późne średniowiecze
21	37	Głędy	6	C	Wczesne i Późne średniowiecze
22	38	Sobno	2	C	Późne średniowiecze
23	39	Sobno	3	B	Późne średniowiecze
24	40	Sobno	4	C	Późne średniowiecze
25	41	Sobno	5	C	Późne średniowiecze
26	42	Głędy	7	C	Późne średniowiecze
27	43	Głędy	8	C	Późne średniowiecze
28	44	Mostkowo	11	C	Późne średniowiecze
29	45	Mostkowo	12	C	Wczesne średniowiecze
30	46	Mostkowo	13	C	wczesne średniowiecze
31	47	Mostkowo	14	B`	wczesne średniowiecze
32	48	Mostkowo	15	C	Epoka brązu
33	49	Mostkowo	16	C	wczesne średniowiecze
34	50	Mostkowo	17	C	Późne średniowiecze
35	51	Sobno	6	C	wczesne średniowiecze
36	52	Sobno	7	B	Późne średniowiecze
37	53	Sobno	8	C	Późne średniowiecze
38	54	Sobno	9	C	Późne średniowiecze
39	55	Mostkowo	18	C	Późne średniowiecze
40	56	Sobno	10	A	Wczesna epoka żelaza
41	67	Kojdy	7	C	Późne średniowiecze
42	68	Kojdy	8	C	Późne średniowiecze
43	69	Kojdy	9	C	Późne średniowiecze

44		70	Kojdy	10	C	Późne średniowiecze
45		71	Kojdy	11	C	Późne średniowiecze
46		72	Kojdy	12	C	Późne średniowiecze
47		73	Kojdy	13	B	Wczesne i Późne średniowiecze
48		74	Kojdy	14	C	Wczesne i Późne średniowiecze
49		75	Kojdy	15	C	Późne średniowiecze
50		76	Kojdy	16	C	Wczesna epoka żelaza
51	23-58	9	Komorowo	2	C	nowożytność
52		10	Komorowo	3	C	Późne średniowiecze / nowożytność
53		11	Komorowo	4	C	Późne średniowiecze
54		12	Komorowo	5	C	Późne średniowiecze /nowożytność
55		13	Komorowo	6	B	Późne średniowiecze nowożytność
56		14	Komorowo	7	B	Późne średniowiecze
57		15	Komorowo	8	C	nowożytność
58		16	Komorowo	9	C	Późne średniowiecze
59		17	Komorowo	10	B	Późne średniowiecze / nowożytność
60		18	Komorowo	11	C	nowożytność
61		19	Komorowo	12	C	nowożytność
62		20	Komorowo	13	C	nowożytność
63		21	Pelnik	1	C	Późne średniowiecze / nowożytność
64		22	Pelnik	2	C	nowożytność
65		23	Pelnik	3	C	Późne średniowiecze
66		41	Worliny	1	C	nowożytność
67		42	Worliny	2	C	nowożytność
68	24-57	1	Plichta			
69		2	Tabórz	1		
70		3	Tabórz	2	B	
71		4	Tabórz	3	C	

72		5	Tabórz	4	B	
73		6	Tabórz	5	C	
74		7	Tabórz	6	C	
75		8	Tabórz	7	C	
76		9	Plichta		C	
77		10	Molza	1	C	
78		11	Molza	2	C	
79		12	Dąg	1	B	
80		13	Dąg	2	C	
81		14	Dąg	3	C	
82		15	Plichta		C	
83	25-58		Plichta	1	A	wczesne średniowiecze

7. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY - ANALIZA SWOT

Dla potrzeb lepszej diagnozy stanu istniejącego w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego oraz w celu sformowania priorytetów działań władz samorządowych opracowano analizę słabych i mocnych stron gminy Łukta.

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
• Atrakcyjne położenie gminy, sprzyjające rozwojowi turystyki • Wysokie walory przyrodnicze i krajobrazowe, bogactwo jezior oraz lasów • Zachowane charakterystyczne elementy krajobrazu kulturowego w postaci kilku układów ruralistycznych z zespołami zabudowy mieszkalnej oraz obiektami sakralnymi i zespołami dworsko-folwarcznymi • Posiadanie gminnej ewidencji zabytków nieruchomych • Utrzymanie w dobrym stanie większości obiektów sakralnych oraz obiektów użyteczności publicznej • Dobre pokrycie gminy siecią szlaków turystycznych • Zachowane obiekty sakralne oraz nekropolie o wysokiej wartości kulturowej • Dobre warunki dla rozwoju agroturystyki oraz rekreacji, w tym w obiektach zabytkowych • Dobra dostępność komunikacyjna gminy – bliskość linii kolejowej oraz planowanej drogi szybkiego ruchu S7 • Korzystna lokalizacja siedziby gminy, w centrum obszaru gminy, co wiąże się z jej dobrą dostępnością • Niezbyt wielkie rozproszenie układów osadniczych • Działalność lokalnych organizacji samorządowych, mających na celu promocję i rozwój gminy (Fundacja Rozwoju Regionu Łukta)	• Zaniedbania w zakresie stanu technicznego wielu obiektów wpisanych do gminnej ewidencji zabytków • Niewielkie zrozumienie społeczne dla problematyki ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego • Samowole budowlane oraz niewłaściwie prowadzone remonty obiektów zabytkowych, powodujące utratę walorów zabytkowych • Brak środków w budżecie gminy na wsparcie działań z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego • Niewielka liczba planów zagospodarowania przestrzennego i brak Lokalnego Programu Rewitalizacji • Postępująca degradacja wielu zabytkowych cmentarzy • Niewielka popularyzacja wiedzy z zakresu ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego • Niepełne wykorzystanie walorów turystycznych gminy • Niewielka liczba publikacji i folderów promujących największe atrakcje gminy • Niezbyt wielka baza noclegowa • Nienajlepszy stan dróg dojazdowych do miejscowości leżących na uboczu • Brak środków na prowadzenie dokładnych badań archeologicznych, architektonicznych i historycznych i związany z tym brak fachowych opracowań • Zła sytuacja finansowa wielu właścicieli obiektów zabytkowych • Brak działań dotyczących rozwijania tożsamości regionalnej w ofercie edukacyjnej szkół

SZANSE	ZAGROŻENIA
• Zwiększenie środków budżetowych gminy na działania związane z ochroną zabytków • Pozyskiwanie wsparcia finansowego z wielu źródeł (w tym unijnych) na prace konserwatorskie zabytków • Szersza promocja walorów kulturowych i przyrodniczych gminy, przyciągająca turystów • Wzrastająca świadomość mieszkańców w zakresie poprawy estetyki poszczególnych miejscowości • Wzrost poszanowania dla obiektów posiadających walory historyczne • Tworzenie nowych projektów i produktów turystycznych w oparciu o istniejące zasoby • Opracowanie dokumentów takich jak Strategia Rozwoju Turystyki czy Lokalny Program Rewitalizacji, które przyczynią się do poprawy warunków życia ludności i stanu dziedzictwa kulturowego • Współpraca międzyregionalna i międzynarodowa (np. w zakresie dobrych praktyk) • Korzystanie ze wsparcia struktur takich jak np. Krajowa Sieć Obszarów Wiejskich • Sprawniejsza procedura uchwalania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego • Zachowanie tożsamości regionalnej mieszkańców od edukacji szkolnej poprzez festyny, lokalne święta, konkursy itd. • Powstawanie i rozwój istniejących organizacji pozarządowych • Tworzenie systemu informacji turystycznej oraz jednolitej identyfikacji wizualnej obiektów zabytkowych • Napływ kapitału związanego z nowym osadnictwem z wielkich miast (zarówno stałym, jak i letniskowym)	• Degradacja krajobrazu kulturowego poprzez wprowadzanie elementów nowej zabudowy nie nawiązujących do charakteru regionu • Zmiany w układach ruralistycznych związane z nową zabudową • Niewłaściwe działanie inwestycyjne lub ich brak, przyczyniające się do dalszej degradacji obiektów zabytkowych • Brak komunikacji na linii właściciele – władze samorządowe • Niewłaściwe stosowanie nowych elementów budowlanych i technologii przy odnawianiu i remontach obiektów zabytkowych • Niezbyt skuteczna egzekucja prawna w zakresie samowoli budowlanych oraz dewastacji zabytków i środowiska • Zwiększony ruch turystyczny powodujący degradację środowiska naturalnego • Zanieczyszczenie środowiska związane ze zwiększoną liczbą pojazdów • Niewłaściwa polityka w zakresie promocji zabytków, wiążąca się np. z nadmierną komercjalizacją • Zanik tradycji i tożsamości regionalnych • Niekorzystny wpływ nowych, wielkomiejskich elementów osadniczych • Częste zmiany prawne w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego • Niestabilność finansów publicznych i przepisów z nimi związanych • Niezbyt dobra sytuacja finansowa gminy • Klęski żywiołowe i inne zdarzenia losowe • Akty wandalizmu

8. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY ŁUKTA

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Łukta formułuje szereg działań samorządu w zakresie opieki nad zabytkami gminnymi. Wyznaczone kierunki i zadania uwzględniają specyfikę dziejów gminy i charakter jej dziedzictwa kulturowego oraz są zgodne z celami wyznaczonymi w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

PROPONOWANE KIERUNKI DZIAŁAŃ GMINY

CEL 1: Ochrona i opieka nad zabytkami oraz ochrona krajobrazu kulturowego poprzez priorytetowe traktowanie obszarów wartościowych kulturowo w kształtowaniu polityki przestrzennej gminy	
Priorytet:	Działania:
Ścisłe powiązanie zadań służących opiece nad zabytkami ze Strategią Rozwoju gminy, innymi dokumentami strategicznymi oraz polityką przestrzenną gminy	- aktualizacja poszczególnych dokumentów - dbałość o włączenie ochrony dziedzictwa kulturowego do treści dokumentów
Integrowanie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz walorów przyrodniczych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego	- w przypadku uchwalania nowych miejscowych planów zagospodarowania niezbędne jest uwzględnianie postulatów ochrony dziedzictwa kulturowego
Stworzenie i wprowadzenie zasad ochrony materialnego dziedzictwa kulturowego w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego	- wprowadzenie jednolitej polityki dotyczącej obiektów zabytkowych - dążenie do zachowania ładu przestrzennego w ramach istniejących jednostek osadniczych
Stworzenie Lokalnego Programu Rewitalizacji oraz uwzględnianie w nim priorytetów ochrony zabytków	- opracowanie dokumentu ze szczególnym uwzględnieniem walorów kulturowych

CEL 2: Wykorzystanie zasobów i walorów krajobrazu kulturowego gminy w rozwoju turystyki.

Priorytet:	Działania:
Wprowadzenie na terenie gminy zintegrowanego systemu informacji wizualnej dotyczącej zasobu i walorów dziedzictwa kulturowego, w odniesieniu do najcenniejszych przestrzeni (krajobrazów), miejsc (punktów widokowych i pamiątkowych), obiektów (parki, cmentarze, budowle, zespoły).	- identyfikacja najcenniejszych zabytków - opracowanie jednolitego systemu oznaczeń - odpowiednie wyeksponowanie najcenniejszych zabytków
Włączenie gminy w międzynarodowe i krajowe programy oraz szlaki turystyczne promujące zabytki	- przy współpracy z gminami sąsiednimi i partnerami z kraju i zagranicy
Opracowanie Strategii Rozwoju Turystyki, koordynującej procesy wykorzystania zasobów dziedzictwa kulturowego w promocji i rozwoju turystyki	- opracowanie dokumentu i jego aktualizacja
Opracowanie mapy ukazującej zasoby i walory gminnego krajobrazu kulturowego na tle walorów przyrodniczych i atrakcji turystycznych; udostępnienie mapy w siedzibie urzędu i w siedzibach prowadzonych przez niego organów (dom kultury, Gminna Biblioteka Publiczna)	
Przygotowanie i druk folderów promujących walory krajobrazowe (zabytkowe i przyrodnicze) terenów gminy	- wraz z udziałem w targach, konferencjach bądź programach międzygminnych
Inicjowanie, wspieranie i udzielanie pomocy (organizacyjnej, rzeczowej i finansowej) przy tworzeniu nowoczesnych multimedialnych ekspozycji (stałych i czasowych) poświęconych regionalnemu i lokalnemu dziedzictwu kulturowemu	- przy wykorzystaniu środków krajowych i unijnych

Współpraca z mediami regionalnymi i lokalnymi w dziedzinie promocji walorów i zasobów dziedzictwa kulturowego, ze szczególną uwagą zwróconą na problematykę rewitalizacji zabytkowych obszarów i obiektów

- w tym działania marketingowe, przyciągające zarówno turystów, jak i inwestorów

CEL 3: Rozszerzenie zasobu i ochrony dziedzictwa kulturowego gminy

Priorytet:	Działania:
Wprowadzanie zmian w gminnej ewidencji zabytków w oparciu o aktualizowany wykaz obiektów zabytkowych	- regularna aktualizacja gminnej ewidencji zabytków
Inwentaryzacja obiektów małej architektury, jako świadectwa kulturalnej przeszłości regionu (krzyże, kapliczki przydrożne, miejsca pamięci)	- przeprowadzenie inwentaryzacji terenowej dla poszczególnych typów obiektów - wpisanie najcenniejszych z nich do gminnej ewidencji zabytków
Inwentaryzacja cmentarzy i innych miejsc kultu	- przeprowadzenie dokładnych badań poszczególnych nekropoli
Okresowe przeglądy zabezpieczeń obiektów zabytkowych zgodnie z Gminnym programem ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych	- opracowanie programu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych - określenie procedur przeciwdziałania zagrożeniom
Współpraca z gminami ościennymi przy realizacji przedsięwzięć z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego	- identyfikacja wspólnych celów w Programie Opieki nad Zabytkami - realizacja wspólnych przedsięwzięć promujących najcenniejsze walory regionu
Poprawa dostępności do poszczególnych obiektów zabytkowych	- odpowiednie oznakowanie na drogach i szlakach turystycznych - poprawa jakości nawierzchni dróg i szlaków

CEL 4: Bezpośrednie działania na rzecz ratowania obiektów zabytkowych oraz określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z ich wykorzystaniem

Priorytet:	Działania:
Podjęcie działań promocyjnych w celu znalezienia użytkowników dla zdegradowanych obiektów zabytkowych na terenie gminy; prowadzenie na oficjalnej stronie internetowej oferty inwestycyjnej	- regularna aktualizacja zawartości strony internetowej - promocja gminy na zewnątrz
Podejmowanie działań w zakresie ustalenia stanu prawnego nieruchomości zabytkowych opuszczonych przez poprzednich właścicieli (nieruchomości o nieuregulowanym stanie prawnym)	
Przekazywanie informacji właścicielom i dysponentom obiektów zabytkowych o możliwościach korzystania z programowych funduszy Wspólnoty Europejskiej na dofinansowanie prac konserwatorskich przy zabytkach	- opracowanie broszury przeznaczonej dla właścicieli - wypracowanie systemu zachęt w postaci ulg podatkowych i finansowych
Podjęcie działań zmierzających do uporządkowania zabytkowych nekropolii i remontów zabytkowych nagrobków	- przeznaczenie środków budżetowych na uporządkowanie nekropolii - finansowanie ze źródeł zewnętrznych
Interwencja władz gminy przy rażących naruszeniach prawa budowlanego (zwłaszcza w zakresie samowoli budowlanych na obszarach objętych ochroną konserwatorską), przy obiektach zabytkowych oraz ujętych w ewidencji gminnej (zwłaszcza jeśli chodzi o rozbudowy i przebudowy zmieniające bryłę budynków)	- działania we współpracy z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków

CEL 5: Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami

Priorytet:	Działania:
Szkolenie osób bezrobotnych w rzemiosłach związanych z tradycyjną sztuką budowlaną w celu reaktywacji na rynku pracy zanikających rzemiosł i zawodów	- udział w programach organizowanych przez Urząd Pracy lub dofinansowanych w ramach Programu Kapitał Ludzki - rozwinięcie idei ginących zawodów, typowych dla regionów wiejskich
Współpraca z Powiatowym Urzędem Pracy w zakresie aktywizacji osób bezrobotnych przy bieżących pracach porządkowych i pielęgnacyjnych na terenach objętych ochroną konserwatorską w szczególności na terenie zabytkowych parków, cmentarzy itp.	
Wspieranie rozwoju gospodarstw agroturystycznych w obiektach zabytkowych	- informowanie właścicieli o możliwościach dofinansowania
Wspieranie rozwoju regionalnych galerii, izb pamięci, świetlic (np. istniejących izb historycznych)	- wsparcie dla wydawania publikacji regionalnych - organizacja konkursów wiedzy o regionie itd.
Podnoszenie poziomu wyszkolenia pracowników gminnych zatrudnionych w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego	- przeprowadzanie odpowiednich szkoleń

CEL 6: Edukacja w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego

Priorytet:	Działania:
Popularyzacja idei społecznego opiekuna zabytków jako przykład społecznego monitorowania stanu obiektów i przestrzeni zabytkowych	- przekazanie części odpowiedzialności za zabytki lokalnej społeczności

Organizacja konkursu dla najlepszego użytkownika obiektu zabytkowego, najładniejszej wsi, gospodarstwa, ogrodu itp.	- ufundowanie nagród dla zwycięzców poszczególnych konkursów
Obejmowanie przez Wójta patronatem honorowym działań społecznych, których dochód przeznaczony jest na potrzeby ochrony dziedzictwa kulturowego (zbiórki, akcje społeczne, loterie i inne	- wykorzystanie zebranych środków zgodnie z założeniami Programu Opieki nad Zabytkami
Popularyzacja opieki nad zabytkami poprzez wszelkiego rodzaju konkursy promujące wiedzę na temat dziedzictwa kulturowego oraz warsztaty i pokazy w zakresie tradycyjnych rzemiosł budowlanych	- we współpracy ze szkołami, bibliotekami, regionalistami itd.
Wprowadzenie do systemu edukacji szkolnej i przedszkolnej elementów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego swojego regionu	- organizacja wyjazdów bądź wycieczek w szczególnie ważne miejsca regionu - prezentacje i wystawy promujące region

9. OBIEKTY ZABYTKOWE W GMINIE ŁUKTA NA TLE SĄSIEDNICH GMIN

Na podstawie analizy wykazów obiektów zabytkowych udostępnionych przez Urzędy Gmin opracowana została mapa nasycenia obiektami zabytkowymi poszczególnych jednostek samorządu terytorialnego w północnej części powiatu ostródzkiego oraz w gminach sąsiednich.

Najwięcej obiektów zabytkowych znajduje się na terenie gmin miejsko-wiejskich, których siedziby mają około 10 000 mieszkańców lub więcej (Morąg, Dobre Miasto oraz Orneta). Ma to związek z zachowaniem elementów zabytkowych założeń urbanistycznych poszczególnych miast – zdecydowana większość wartościowych budynków zewidencjonowana została na ich terenie. Prawidłowość ta widoczna jest również w mniejszych miastach, takich jak Miłakowo, Miłomłyn czy też Zalewo, które wyróżniają się ilością obiektów zabytkowych na

tle innych miejscowości gminnych. W gminach miejsko-wiejskich najwyższe są też nakłady finansowe na ochronę zabytków (zwłaszcza w Morągu czy Dobrym Mieście). W gminach wiejskich siedziby gmin nie wyróżniają się aż tak znacząco spośród pozostałych pod względem liczby zabytków (np. Łukta czy Małdyty).

OBIEKTY ZABYTKOWE W GMINACH

Należy tu dodać, iż weryfikacja wykazu zabytków oraz założenie kart gminnej ewidencji zabytków nastąpiło w gminach Dobre Miasto i częściowo w Morągu, stąd ilość obiektów w wykazach konserwatorskich na tym terenie prawdopodobnie pierwotnie była zdecydowanie wyższa, zwłaszcza biorąc pod uwagę ilość mieszkańców tych gmin i bogatą historię miast. Gminną ewidencję zabytków posiadają również gminy Zalewo, Miłakowo oraz częściowo Miłomłyn, jednak z racji ich wielkości różnice najprawdopodobniej nie są aż takie duże.

Oprócz gminy Łukta, prace nad weryfikacją liczby obiektów zabytkowych trwają w gminach Małdyty oraz Jonkowo. Informacje z terenu gminy Świątki pochodzą z danych ze studium uwarunkowań i można zakładać, że ilość obiektów w ewidencji powinna być tam niższa (innych danych nie udostępniono, w opracowaniu oparto się zatem na danych ze studium). Poważny problem dla pozostałych gmin w tym zakresie stanowią środki finansowe. Mimo upływającego w 2012 roku ustawowego terminu ponad połowa gmin na badanym obszarze nie posiada kompletnej gminnej ewidencji zabytków.

Jeśli chodzi o Gminny Program Opieki nad Zabytkami, to z wyjątkiem Łukty takim opracowaniem nie dysponuje żadna z gmin, prace trwają w gminie Małdyty. Taka sytuacja może utrudniać przyszłe działania z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego.

10. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Zadania opisane w Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami dla gminy Łukta powinny być realizowane poprzez wspólne działania władz samorządowych, Warmińsko-Mazurskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, Powiatowy Urząd Pracy, właścicieli oraz zarządców obiektów, parafie, organizacje pozarządowe i stowarzyszenia, w ramach posiadanych przez te jednostki kompetencji, praw i obowiązków wynikających z obowiązujących przepisów prawnych.

Ze strony Gminy Łukta zadania będą wykonywane bądź wspierane przez gminne jednostki organizacyjne (szkoły, przedszkola, gminne placówki kultury – biblioteka, ośrodek kultury) oraz wydziały Urzędu Gminy w ramach zadań własnych, poprzez istniejące i planowane instrumenty:

- prawne (np. poprzez uchwalanie miejscowych plany zagospodarowania przestrzennego, wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków obiektów o wartościach artystycznych i zabytkowych, prowadzenie gminnej ewidencji zabytków, wykonywanie decyzji administracyjnych, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków),

- finansowe (np. udzielanie dotacji na prace remontowe, konserwatorskie i prace budowlane przy zabytkach, środki budżetowe na zadania własne z przeznaczeniem na remonty i modernizacje zabytków będących własnością gminy, korzystanie z programów uwzględniających dofinansowanie z środków zagranicznych, nagrody, ulgi finansowe),
- społeczne (działania stymulujące np. w zakresie edukacji, promocji, informacji, działań sprzyjających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami oraz rozwojem turystyki),
- kontrolne (m.in. monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego – gminnej ewidencji zabytków),
- koordynacji (m.in. poprzez realizacje projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w wojewódzkich, powiatowych i gminnych strategiach, planach rozwoju lokalnego itp., współpraca z gminami sąsiednimi, ośrodkami naukowymi i akademickimi, związkami wyznaniowymi)

11. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Na mocy art. 87 ust. 1 i ust. 5 *Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* Gminny Program Opieki nad Zabytkami jest sporządzany na okres 4 lat, a co 2 lata Wójt sporządza sprawozdanie z realizacji programu, które przedstawia Radzie Gminy.

Wskazane jest aby sprawozdania z realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami były przekazywane do wiadomości Warmińsko-Mazurskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Sprawozdanie powinno określać poziom realizacji gminnego programu oraz efektywność wykonania planowanych zadań, w tym m.in. poziom (w % bądź liczbach):

- wydatków budżetu gminy na ochronę i opiekę nad zabytkami,
- wartość finansową wykonanych/dofinansowanych prac remontowo-konserwatorskich przy zabytkach,
- liczba obiektów poddanych tym pracom,
- poziom (w %) objęcia terenu gminy miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego,
- liczba wniosków o wpis do rejestru zabytków obszarów, obiektów i zespołów zabytkowych,
- liczba utworzonych szlaków turystycznych,
- liczba wydanych wydawnictw, liczba szkoleń, imprez związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego itd.
- liczba osób zatrudnionych w agroturystyce i dziedzinach związanych z ochroną zabytków,
- ilość zabytków oznakowanych znakiem błękitnej tarczy.

12. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Niniejszy rozdział wskazuje możliwości w zakresie pozyskiwania dodatkowych środków ze źródeł pozabudżetowych. Należy jednak stwierdzić, iż ważne jest, aby gminy

również z własnej inicjatywy podjęły próbę wygospodarowania w swoich budżetach środków w rozdziale 92120 - Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami.

Jest to o tyle istotne, iż duża część źródeł wewnętrznych wymaga zapewnienia wkładu własnego we współfinansowanych przez nie projektach. Regularne zabezpieczanie środków z budżetu gminy pozwoli na podjęcie powolnych, ale systematycznych kroków w kierunku ratowania kolejnych obiektów dziedzictwa kulturowego.

Podstawową zasadę finansowania zadań z zakresu opieki nad zabytkami określa *Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* z dnia 23 lipca 2003 roku. Zgodnie z zapisami zawartymi w rozdziale 7 w/w Ustawy, obowiązek sprawowania opieki nad zabytkami, w tym finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku spoczywa na osobie fizycznej lub jednostce organizacyjnej posiadającej tytuł prawny do zabytku. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej w/w tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest jej zadaniem własnym.

Źródła zewnętrznego finansowania można podzielić następująco:

Źródła krajowe:

- dotacje ministra kultury
- programy operacyjne Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego
- promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego
- dotacje wojewódzkiego konserwatora zabytków
- dotacje powiatowe
- dotacje gminne
- dotacje Województwa Warmińsko-Mazurskiego
- dotacje Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji – Fundusz Kościelny

Źródła zagraniczne:

- źródła unijne w ramach funduszy strukturalnych
- źródła pozaunijne - Mechanizm Norweski i Mechanizm Finansowy EOG

11.1 ŹRÓDŁA KRAJOWE

DOTACJE NA DOFINANSOWANIE PRAC KONSERWATORSKICH, RESTAURATORSKICH LUB ROBÓT BUDOWLANYCH UDZIELANE PRZEZ MINISTRA WŁAŚCIWEGO DS. KULTURY

Zgodnie z artykułem 73 ustawy o ochronie zabytków jednostka samorządu terytorialnego lub inna jednostka organizacyjna, będąca właścicielem bądź posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru albo posiadająca taki zabytek w trwałym zarządzie, może ubiegać się o udzielenie dotacji celowej z budżetu państwa na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy tym zabytku. Artykuł 74 mówi, iż dotacji udziela minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego lub wojewódzki konserwator zabytków.

Dotacja może być udzielona w wysokości do 50 % nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku. W wyjątkowych sytuacjach, gdy zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową albo wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem technologicznym prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych, dotacja może być udzielona w wysokości do 100 % nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót. Także w sytuacji, gdy stan zachowania zabytku wymaga niezwłocznego podjęcia prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku, dotacja może być również udzielona do wysokości 100 % nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót.

Zgodnie z ustawą (art. 76) dotacja może być udzielona przed i po podjęciu prac z zakresu ochrony zabytków, a szczegółowe rozwiązania przewidują zwrot:

- nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru, ustalonych na podstawie kosztorysu zatwierdzonego przez wojewódzkiego konserwatora zabytków, które zostaną przeprowadzone w roku złożenia przez wnioskodawcę wniosku o udzielenie dotacji lub w roku następującym po roku złożenia tego wniosku;

- nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru, które zostały przeprowadzone w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia przez wnioskodawcę wniosku o udzielenie dotacji.

Art. 77 precyzuje zakres prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych na jakie może być przyznana dotacja i jednocześnie stanowi syntetyczną listę działań podejmowanych w ramach ochrony zabytków i opieki nad nim. Nakładami, o których mowa w ustawie są:

- sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich,
- przeprowadzenie badań archeologicznych, konserwatorskich lub architektonicznych,
- wykonanie dokumentacji konserwatorskiej,
- opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich,
- wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami Prawa budowlanego,
- sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrz,
- zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku,
- stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku,
- odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki,
- odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50 % oryginalnej substancji tej przynależności,

- odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych odrzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych,
- modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności,
- wykonanie izolacji przeciwwilgociowej,
- uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomości o własnych formach krajobrazowych,
- działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu,
- zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru, o których mowa w pkt. 7-15,
- zakup i montaż instalacji przeciw włamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

Szczegółowe warunki i tryb udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku określa w drodze rozporządzenia właściwy minister.

PROGRAMY OPERACYJNE MINISTERSTWA KULTURY I DZIEDZICTWA NARODOWEGO

Ogłaszane decyzją Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego programy operacyjne stanowią podstawę ubiegania się o środki ministerialne na zadania z zakresu kultury realizowane przez jednostki samorządu terytorialnego, instytucje kultury, instytucje filmowe, szkoły i uczelnie artystyczne, organizacje pozarządowe oraz podmioty gospodarcze. Programy operacyjne określają: cele, zadania, typy projektów, alokację finansową, uprawnionych wnioskodawców, tryb naboru i wyboru wniosków, kryteria

oceny, zobowiązania wnioskodawców, wskaźniki monitoringu. Przy ocenie wniosków branych jest pod uwagę wiele kryteriów, m.in.: wartość merytoryczna, zakorzenienie w tradycji, zasadność realizacji projektu, wiarygodność organizatora, efektywność wykorzystania środków. Programy są ogłaszane rokrocznie, z reguły w kilku priorytetach.

Względnie najłatwiej dostępnym, ogólnopolskim źródłem finansowania zabytków, jest Program Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego „Dziedzictwo kulturowe”, Priorytet 1 „Ochrona zabytków”. którego celem jest ochrona i zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, konserwacja i rewaloryzacja zabytków oraz udostępnianie zabytków na cele publiczne. Dofinansowanie dotyczy zabytków wpisanych do rejestru zabytków. Do priorytetu nie kwalifikują się projekty realizowane przy udziale środków europejskich (np. Regionalnych Programów Operacyjnych). O dofinansowanie mogą starać się osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego oraz inne jednostki organizacyjne (np. samorządowe jednostki kultury, kościoły lub związki wyznaniowe, podmioty prowadzące działalność gospodarczą, organizacje pozarządowe, itp.) Wnioskodawcami nie mogą być państwowe instytucje kultury nadzorowane przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego lub współprowadzone przez jednostki samorządu terytorialnego i Ministra, państwowe szkoły i uczelnie wyższe, a także podmioty określone w art. 72 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Skupia się on następujących celach:

- ochrona i zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego;
- konserwacja i rewaloryzacja zabytków;
- udostępnianie zabytków na cele publiczne.

Wnioskodawcy mogą otrzymać dotację na:

- prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków planowane do przeprowadzenia w roku udzielenia dotacji niewymagające wyłonienia wykonawcy na podstawie przepisów o zamówieniach publicznych;
- prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków planowane do przeprowadzenia w roku

udzielenia dotacji wymagające wyłonienia wykonawcy na podstawie przepisów o zamówieniach publicznych;

- prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przeprowadzone w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (tzw. refundacja).

Można jeszcze wspomnieć o priorytecie 3 „Kultura ludowa”, którego celem jest wzmacnianie poczucia tożsamości regionalnej, zachowanie i przekaz wartościowych elementów kultury ludowej oraz promowanie działań artystycznych będących twórczym upowszechnianiem elementów sztuki regionalnej.

Dotacje przeznaczone są np. na działania o charakterze edukacyjnym służące przekazywaniu umiejętności i tradycji, szczególnie w formie tzw. „warsztatów tradycyjnych rzemiosł”, „szkół tradycji” i „szkół ginących zawodów” a także działania na rzecz ochrony unikalnych elementów kultury tradycyjnej, szczególnie w zakresie architektury regionalnej oraz dziedzictwa niematerialnego. O dotacje mogą ubiegać się samorządowe instytucje kultury, organizacje pozarządowe, kościoły i związki wyznaniowe i prowadzący działalność gospodarczą w sferze kultury.

PROMESA MINISTRA KULTURY I DZIEDZICTWA NARODOWEGO

Szczególnym rodzajem ministerialnego programu operacyjnego jest Promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Celem programu jest zwiększenie efektywności wykorzystania środków europejskich na rzecz rozwoju kultury w tym ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego. Program polega na dofinansowaniu przez Ministra Kultury wkładu własnego do wybranych projektów kulturalnych, realizowanych ze środków europejskich, w tym na zadania z zakresu ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego. Dofinansowanie dotyczy projektów realizowanych w ramach: Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko 2007-2013, 16 Regionalnych Programów Operacyjnych 2007-2013, Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka, Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, Programu Rozwój Obszarów Wiejskich 2007-2013, Programów Europejskiej Współpracy Terytorialnej,

Programu Kultura 2007-2013. Uprawnionymi do pozyskania dotacji są jednostki samorządu terytorialnego oraz państwowe i samorządowe instytucje kultury i filmowe, kościoły lub związki wyznaniowe, archiwa państwowe, organizacje pozarządowe ze sfery kultury, organizacje pozarządowe i niepubliczne szkoły artystyczne I i II stopnia oraz uczelnie artystyczne. Promesa MKiDN może pokrywać maksymalnie 85 % wkładu krajowego (własnego) wnioskodawcy. W szczególnych przypadkach Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego może zdecydować o pokryciu więcej niż 85 % wkładu krajowego lub nawet odstąpić od wymogu posiadania tego wkładu.

Warto wspomnieć także o innych programach realizowanych przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, a mianowicie:

- „Infrastruktura kultury” - Celem programu jest poprawa warunków funkcjonowania instytucji i obiektów kultury; przedmiotem dofinansowania mogą być remonty, roboty budowlane, przebudowa (modernizacja) nieruchomości na cele działalności kulturalnej i edukacyjnej w zakresie kultury, również przygotowanie dokumentacji technicznej niezbędnej do prowadzenia inwestycji.
- Program Wieloletni KULTURA+ - Celem realizowanego w latach 2011-2015 Programu jest poprawa dostępu do kultury oraz uczestnictwa w życiu kulturalnym na terenach wiejskich i wiejsko-miejskich, poprzez modernizację i budowę infrastruktury bibliotecznej oraz digitalizację zasobów polskich muzeów, bibliotek i archiwów.

Dotacje na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych udzielane przez wojewódzkiego konserwatora zabytków

Przywołane wyżej artykuły odnoszą się również do wojewódzkiego konserwatora zabytków, który może udzielić dotacji z budżetu państwa w części, której dysponentem jest wojewoda. Środki uzyskane od ministra kultury i dziedzictwa narodowego można łączyć ze środkami uzyskanymi od wojewódzkiego konserwatora zabytków, jednakże w myśl art. 78 ust. 4, łączna wysokość dotacji udzielonych przez ministra i wojewódzkiego

konserwatora zabytków nie może przekraczać wysokości dofinansowania określonego dla stanu i typu zabytku (nie więcej jak 50% lub w szczególnych przypadkach 100% nakładów koniecznych).

DOTACJE WOJEWÓDZKIE

Proces dofinansowania prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru, odbywa się zgodnie z art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz na podstawie odpowiedniej uchwały Sejmiku Województwa w sprawie trybu i zasad przyznawania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, położonym na obszarze województwa.

DOTACJE POWIATOWE

W myśl art. 81. ust. 1. i 2. ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru może być udzielona przez organ stanowiący powiatu, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale. Dotacja, w zakresie określonym w art. 77, może być udzielona w wysokości do 100 % nakładów koniecznych na wykonanie przez wnioskodawcę prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru.

Art. 82. 1. Precyzuje, iż łączna kwota dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru udzielonych przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, wojewódzkiego konserwatora zabytków bądź organ stanowiący gminy lub powiatu nie może przekraczać wysokości 100% nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót.

DOTACJE GMINNE

Zgodnie z art. 81 w/w ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz zgodnie z ustawą z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 1990 r. nr 16, poz. 95 ze zm.) finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach jest również obowiązkiem jednostki samorządu terytorialnego szczebla gminnego. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest ponadto jej zadaniem własnym.

Zasady i tryb postępowania o udzielenie dotacji z budżetu Gminy na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków określa odpowiednia uchwała, podjęta przez Radę Gminy.

DOTACJE MINISTERSTWA SPRAW WEWNĘTRZNYCH I ADMINISTRACJI – FUNDUSZ KOŚCIELNY

Środki Funduszu Kościelnego, stosownie do art. 9 ust. 1 ustawy z dnia 20 marca 1950 r. i § 1 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 23 sierpnia 1990 r. w sprawie rozszerzenia celów Funduszu Kościelnego (Dz. U. Nr 61, poz. 354), można przeznaczyć na remonty i konserwację obiektów sakralnych o wartości zabytkowej.

Dotowane będzie tylko wykonanie podstawowych prac zabezpieczających sam obiekt - w szczególności remonty dachów, stropów, ścian i elewacji, osuszanie i odgrzybianie, izolację, remonty i wymianę zużytej stolarki okiennej i drzwiowej, instalacji elektrycznej, odgromowej, przeciwwłamaniowej i przeciwpożarowej itp.

11.2 ŹRÓDŁA ZAGRANICZNE W RAMACH FUNDUSZY STRUKTURALNYCH

REGIONALNY PROGRAM OPERACYJNY WARMIA I MAZURY NA LATA 2007 – 2013

Regionalny Program Operacyjny Warmia i Mazury na lata 2007-2013 jest podstawowym dokumentem operacyjnym służącym realizacji polityki rozwoju regionu. Dla ochrony dziedzictwa kulturowego największe znaczenie ma Oś Priorytetowa II „Turystyka”, a w szczególności Działanie 2.1 Wzrost potencjału turystycznego. W jego ramach znajduje się poddziałanie 2.1.5. Dziedzictwo kulturowe oraz poddziałanie 2.1.6. Infrastruktura kultury.

W ramach poddziałania 2.1.5 Dziedzictwo kulturowe można uzyskać dofinansowanie w trzech działach:

- renowacja (wg definicji konserwatorskiej: rewitalizacja, rewaloryzacja, restauracja, konserwacja, zachowanie), odbudowa obiektów dziedzictwa kulturowego o potencjale turystycznym wraz z zagospodarowaniem terenów je otaczających oraz zakupem wyposażenia wpływającego na unowocześnienie obiektów (wyłącznie jako element projektu inwestycyjnego);
- adaptacja obiektów dziedzictwa kulturowego o potencjale turystycznym polegająca na unowocześnianiu form ich wykorzystania wraz z zagospodarowaniem terenów je otaczających oraz zakupem wyposażenia wpływającego na unowocześnienie obiektów (wyłącznie jako element projektu inwestycyjnego);
- projekty polegające na zabezpieczeniu przed zagrożeniami obiektów dziedzictwa kulturowego; przedsięwzięcia wchodzące w skład zintegrowanego projektu rozwoju lokalnego p.t. Program Rozwoju Turystyki w obszarze Kanału Elbląskiego i Pojezierza Iławskiego.

W ramach poddziałania 2.1.6 Infrastruktura kultury można uzyskać dofinansowanie w dwóch działach:

- budowa, rozbudowa, modernizacja (w tym przebudowa) instytucji kultury, których działalność opiera się o wykorzystanie miejsc, wydarzeń i tradycji historycznych regionu lub możliwości kultury współczesnej oraz zakup wyposażenia wpływającego na unowocześnienie obiektów wymienionych powyżej;
- przedsięwzięcie wchodzące w skład zintegrowanego projektu rozwoju lokalnego p.t. Program Rozwoju Turystyki w obszarze Kanału Elbląskiego i Pojezierza Iławskiego.

W obu poddziałaniach dofinansowanie mogą uzyskać Jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia oraz jednostki organizacyjne JST, w poddziałaniu 2.1.5 również administracja rządowa, organizacje pozarządowe oraz kościoły i związki wyznaniowe.

Oś Priorytetowa IV „Rozwój, restrukturyzacja i rewitalizacja miast” w swych ramach zawiera trzy działania:

- 4.1 Humanizacja blokowisk
- 4.2 Rewitalizacja miast
- 4.3 Restrukturyzacja terenów

Dofinansowane mogą zostać inwestycje obejmujące: zagospodarowanie przestrzeni publicznych, renowację budynków o wartości architektonicznej i znaczeniu historycznym, modernizacja obiektów użyteczności publicznych i jednoczesna ich adaptacja na cele turystyczne, rekreacyjne i sportowe, remont obiektów zdegradowanych i ich jednoczesna adaptacja na cele kulturalne i edukacyjne, tworzenie warunków lokalowych i infrastrukturalnych do rozwoju małej i średniej przedsiębiorczości, przygotowanie terenów przemysłowych pod nowe inwestycje oraz modernizacja obiektów powojkowych i zagospodarowanie terenu.

Więcej szczegółów można znaleźć na stronie internetowej:

<http://www.rpo.warmia.mazury.pl>

PROGRAM OPERACYJNY "INFRASTRUKTURA I ŚRODOWISKO"

Program Operacyjny "Infrastruktura i Środowisko" na lata 2007-2013 stanowi jeden z programów operacyjnych wykorzystujących środki unijne pochodzące z Funduszu Spójności i Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego. Głównym celem programu jest podniesienie atrakcyjności inwestycyjnej Polski i jej regionów poprzez rozwój infrastruktury technicznej przy równoczesnej ochronie i poprawie stanu środowiska, zdrowia, zachowaniu tożsamości kulturowej i rozwijaniu spójności terytorialnej.

Spośród 15 osi priorytetowych realizowanych w ramach Programu Operacyjnego „Infrastruktura i Środowisko” tematykę ochrony zabytków obejmuje Oś Priorytetowa XI „Kultura i dziedzictwo kulturowe”.

W ramach priorytetu wsparciem objęte są projekty z zakresu ochrony i zachowania zabytków nieruchomych o znaczeniu ponadregionalnym, w tym znajdujące się na liście Światowego Dziedzictwa Kulturalnego i Naturalnego UNESCO lub uznane przez Prezydenta RP za Pomniki Historii. Wsparciem objęte są również projekty z zakresu ochrony i zachowania ruchomych obiektów dziedzictwa kulturowego, a także projekty z zakresu rozwoju zasobów cyfrowych w dziedzinie zasobów bibliotecznych i archiwalnych oraz zasobów wirtualnych muzeów. Ponadto wsparcie przeznaczone będzie na przygotowanie dokumentacji technicznej dotyczącej inwestycji zgodnej z celami priorytetu.

Najważniejsze z punktu widzenia ochrony zabytków zapisy zawiera Działanie 11.1. „Ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego o znaczeniu ponadregionalnym”, gdzie wskazano, że projekty ubiegające się o dofinansowanie winny obejmować m. in.:

- rewitalizację, rewaloryzację, konserwację, renowację, restaurację, zachowanie, a także adaptację na cele kulturalne obiektów wpisanych do rejestru zabytków i zespołów tych obiektów wraz z ich otoczeniem,
- zabezpieczenie zabytków przed kradzieżą i zniszczeniem.

Alokacja środków unijnych wynosi w tym działaniu 101,02 mln euro. Maksymalny poziom dofinansowania wynosi 85% kosztów kwalifikowanych, przy czym państwowe jednostki budżetowe mogą ubiegać się o 100 %.

Program jest realizowany na terenie całego kraju. Jego celem jest realizacja działań na rzecz rozwoju obszarów wiejskich w ramach czterech osi priorytetowych. Wszystkie te działania będą współfinansowane z Europejskiego Funduszu Rolnego na Rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich.

W ramach Osi IV Leader, której celem jest m. in. polepszenie zarządzania lokalnymi zasobami i ich waloryzacja, lokalna społeczność wiejska opracowuje lokalną strategię rozwoju i realizuje wynikające z niej innowacyjne projekty łączące zasoby ludzkie, naturalne, kulturowe, historyczne, itp., oraz wiedzę i umiejętności przedstawicieli trzech sektorów: publicznego, gospodarczego i społecznego. W ramach Osi IV w działaniu „Małe projekty” o dofinansowanie mogły ubiegać się projekty mające na celu zachowanie lokalnego dziedzictwa kulturowego i historycznego, w tym przez:

- odbudowę albo odnowienie lub oznakowanie budowli lub obiektów małej architektury wpisanych do rejestru zabytków lub objętych wojewódzką ewidencją zabytków,
- odnowienie dachów lub elewacji zewnętrznych budynków wpisanych do rejestru zabytków lub objętych wojewódzką ewidencją zabytków.

Wysokość uzyskanej pomocy nie może być jednorazowo wyższa niż 25 000 zł, ale łącznie wysokość dofinansowania przypadająca na jednego beneficjenta w całym okresie realizacji programu może wynieść maksymalnie 100 000 zł. Refundacji podlegają koszty kwalifikowalne poniesione przez Beneficjenta w wysokości nie przekraczającej 70% tych kosztów.

Nowością w podejściu Osi 4. Leader jest to, że w ramach małych projektów, wnioskodawcą – beneficjentem może być osoba fizyczna. Oprócz tego wnioski mogą składać także osoby prawne albo jednostki organizacyjne nie posiadające osobowości prawnej, ale którym ustawy przyznają zdolność prawną (Kościół Katolicki i związki wyznaniowe, stowarzyszenia i fundacje).

11.3 ŹRÓDŁA ZAGRANICZNE POZAUNIJNE

MECHANIZM NORWESKI I MECHANIZM FINANSOWY EOG

Środki nowej perspektywy Mechanizmu zostaną uruchomione w drugiej połowie 2011 roku. Najprawdopodobniej wzorem poprzedniej perspektywy będzie można ubiegać się o środki w ramach priorytetu poświęconego ochronie kulturowego dziedzictwa europejskiego, a w szczególności na projekty dotyczące:

- rewitalizacji, konserwacji, renowacji, modernizacji i adaptacji na cele kulturalne historycznych obiektów i zespołów zabytkowych wraz z ich otoczeniem, szczególnie realizowane w ramach przyjętych strategii rozwoju produktów turystyki kulturowej,
- rewitalizacji historycznych obszarów miejskich,
- rewitalizacji, konserwacji, renowacji, modernizacji i adaptacji na cele kulturalne zespołów fortyfikacyjnych oraz budowli obronnych,
- rewitalizacji obiektów przemysłowych o wysokiej wartości historycznej na cele kulturalne, w szczególności na muzea nowoczesności,
- renowacji, ochrony i zachowania miejsc pamięci i martyrologii,
- budowy i rozbudowy publicznych i niekomercyjnych instytucji kultury o europejskim znaczeniu,
- budowy, rozbudowy, odbudowy i adaptacji infrastruktury kulturowej w miejscach o symbolicznym znaczeniu dla polskiej kultury,

- kompleksowych programów konserwacji i digitalizacji zabytków ruchomych oraz zabytkowych księgozbiorów, zbiorów piśmienniczych i archiwaliów istotnych dla europejskiego dziedzictwa kulturowego,
- tworzenia systemów zabezpieczeń przed nielegalnym wywozem dzieł sztuki oraz zabezpieczenie zabytków ruchomych i nieruchomych przed kradzieżą i zniszczeniem.

Dofinansowanie może sięgać nawet 90% kosztów kwalifikowanych w zależności od rodzaju beneficjenta.

Uwaga! Wskazane powyżej możliwości wsparcia finansowego mają charakter informacyjny, aktualny na rok 2011. W celu znalezienia dokładnych szczegółów oraz odpowiedniej formy dofinansowania na określone zadania należy dotrzeć do dokumentów programowych oraz kryteriów przyznawania dotacji, ponieważ mogą one ulegać zmianom w każdym roku budżetowym.

